

12. Albayrak I. Modernity, Its Impact on Muslim World and General Characteristics of 19–20th Century Revivalist – Reformists’ Re-Reading of the Qur’an // Religions. 2022. No. 13. pp. 1–18.
13. The Wiley-Blackwell history of Islam/ Ed. A. Salvatore. London: John Wiley & Sons Ltd, 2018. 688 p.
14. Atalay H. Islahat hareketleri ve Selefilik. Yüksek lisans tezi. Ankara : Ankara üniversitesi, 2016. 119 s.
15. Sariyannis M. Ottoman Ibn Khaldunism Revisited: the Pre-Tanzimat Reception of the Muqaddima, from Kmalizade to Şanizade // Political Thought and Practice in the Ottoman Empire/ Ed. Sariyannis M. Halcyon Days in Crete IX: A Symposium Held in Rethymno, 9–11 January 2015. Rethymno: Crete University Press, 2019. P. 251–286.
16. Önder M., Ulaşan F. Ibn Khaldun’s cyclical theory on the rise and fall of sovereign powers: the case of Ottoman Empire // Adam akademi. 2018. No. 8/2, P. 231–266.

УДК 94(32)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-283-1-9>

Яблонський В. В.

ORCID: 0000-0002-4000-8440

магістр архівознавства,

вчитель історії

Поляхівський ліцей

с. Поляхова, Хмельницька область, Україна

ІНОЗЕМНІ НАЙМАНЦІ В ДАВНЬОЄГИПЕТСЬКОМУ ВІЙСЬКУ ПЕРІОДУ НОВОГО ЦАРСТВА

Ключові слова: Єгипет, Близький Схід, Лівія, Нубія, меджаї, шардени.

Єгиптяни впродовж тривалого часу вважалися чи не наймиролюбнішим народом, якому армія була потрібна виключно для захисту. Проте, час від часу фараони здійснювали походи проти своїх сусідів, захоплювали нові території, багату здобич та полонених. Поставала необхідність мати замість ополчення регулярну кваліфіковану армію. Тому, звичною справою стало залучення на військову службу вправних нубійських лучників та нубійців із племені меджай, які демонстрували надзвичайну відданість фараонам та виконували функції царських охоронців та поліцейських.

В епоху активних завоювницьких походів та становлення Єгипетської імперії іноземні найманці у війську стали звичним явищем. Вже перші фараони XVIII династії набирали до війська представників із племен Близького Сходу, басейну Середземного моря, Нубії (Куша) і Лівії [1, с. 186]. До нас дійшли назви племен, представники яких несли службу у війську фараона: кушити (нубійці), меджаї, сирійці, сугу, шардени, акуама, турша, шеклеши та інші (мал. 1) [1, с. 186–189]. Походження, вербування меджаїв та їх обов'язки є об'єктом досліджень К. Лішки [13]. Досить активно Дж. Сноуден [16], Д. Емануель [10;11], М. Аббас [5; 6], Дж. Кавільє [8], О. Сафронов [3; 4] досліджують проблему походження шарденів, їх появу на теренах Єгипту та процес перетворення на грізну опору фараонів XIX–XX династій. Зростання кількості найманців призвело до появи у єгипетському війську спеціальних посадовців – наглядачів за іноземними солдатами в єгипетському війську, дослідженням обов'язків та звань яких займається Емад Абдель Азім [7].

Вигнання гіксосів Яхмосом I та об'єднання держави вимагало кардинальної зміни методів зовнішньої політики. Вихід Єгипту за межі долини Нілу втягував фараонів у активну міжнародну гру, в якій сила займає одну з вирішальних ролей. Початок завоювання сусідніх територій був не можливий силами виключно самого Єгипту. Військо потребувало поповнення досвідченими воїнами. Саме на розписах і барельєфах Нового царства можемо зустріти поряд із єгиптянами нубійців, лівійців та чорношкірих [1, с. 185]. Під час військових тренувань єгипетських новобранців використовували нубійців і чорношкірих [1, с. 187], які були набагато витривалішими і вправнішими. Недаремне, на марші серед світлошкірих єгиптян в часи XVIII династії можна було зустріти воїнів-нубійців [2, с. 322], які допомагали Секененрі, Камосу та Яхмосу вигнати гіксосів [17, р. 28].

До кінця Середнього царства назва меджаї використовувалась виключно для позначення нубійських скотарів-кочівників, але їх участь у боротьбі єгиптян проти гіксосів і кушитів трансформували термін. З цього часу меджаї стали єгипетськими найманцями, а кочові племена отримали назви територіальної приналежності [13, с. 167]. Вже за правління перших фараонів Нового царства меджаї mDaj [12, S. 186] стають не просто найнятими воїнами – лучниками, розвідниками, а представниками сил охорони правопорядку [9, р. 67], що значно підвищило їхню роль та вплив в Єгипті. Меджаї в часи Амарни були відомі далеко за межами долини Нілу, про що свідчать звернення сиропалестинських васальних міст до фараона, з проханням надіслати нубійців для їх захисту: в листі EA 70 Запит нубійських воїнів, читаємо «відправте мені єгиптян і чоловіків з Мелуххи [місцевість в Нубії]...» [15, р. 132], другий лист від Ріб-Аді EA 95, адресований Ехнатону також містить текст прохання про допомогу: «Я падаю до твоїх ніг... Цар

Мітанні відвідав землю Амурру і сказав, – Яка велика Ваша земля... Надішліть єгипетського емісара. Приходьте Самі чим швидше... візьміть 200 людей з Мелуххи...» [15, р. 169].

За правління фараонів середньої XVIII династії активно збільшується присутність в єгипетському війську найманців-азіатів, а в часи Ехнатона з'являються мікенці [9, р. 68]. Даним процес був викликаний агресивною зовнішньою політикою Єгипетської імперії. Під час завойовницьких походів єгиптяни захоплювали полонених, частина з яких проходила навчання в спеціальних таборах, В. Авдієв згадує т. зв. поселення для сирійських і нубійських полонених, «поле хеттів» і «табір тирян» в Мемфісі, «поля кіпрян» в Анібі і т. д. [1, с. 189].

Одним із найвідоміших племен, чий вихідці несли службу у війську фараонів, було плем'я шардана (шарденів) , про яких вперше довідуємось із листів князя Біблу Ріб-Адді до Аменхотепа III як про воїнів, які несли службу в єгипетському гарнізоні Біблу [5, р. 7]. Задовго до початку північної кампанії Рамсеса II шардени здійснили набіги на єгипетські землі, частина з них потрапила до полону. Зрозуміло, єгиптяни оцінили їхню військову майстерність і запропонували служити у єгипетському війську, в результаті чого, вони стали одними з кращих іноземців, які служили у війську в епоху Рамессидів [5, р. 7]. Згадка про набір шарденів міститься на риторичній стелі Рамсеса II з Таніса, датованій другим роком правління цього фараона: «... чия слава перетнув море... непокірні шердани, яких ніхто ніколи не знав... силою своєї доблесної руки, доводить до Єгипту» та Асуанській стелі [5, р. 7]. Пізніше шардени згадуються в Кадешській поемі (рис. 2): «шардани, яких його величність взяв в полон своєю переможною рукою» (AE, III, р. 136–137). Після битви при Кадеші найманці-шардени постійно перебували на службі Рамсеса II. М. Аббас припускає, що початково шардени були розкидані по пхтв фортецях (дві з них розташовувались вздовж Шляху Гора, одна в гирлі Фаюма під назвою «Рамсес, Владика Геліополя, Любий його військом») і таборах Єгипту [5, р. 8]. За правління Рамсеса III і Рамсеса V шардени осіли в Середньому Єгипті, про що міститься згадка у Папірусі Вільбор, та викарбувані на стелі з Інасії ель-Медіні: «командир пхтв-фортеці з шарденами» (HAt pA N!& (w) aA ^ArdnenA) [5, р. 8–9], в Папірусі Анастасі I згадується загиб із 520 воїнів шарденів, включених в єгипетський підрозділ, який відправляли в Палестину [3, с. 35–36]. На військових рельєфах Рамсеса II і Рамсеса III шардени завжди зображуються піхотинцями або бігуни, які супроводжували колісничі, озброєними списами, мечами і невеликими круглими щитами у характерних їм рогатих шоломах [5, р. 7–9]. Кілька разів в єгипетських текстах Нового царства шардени позначені лексемою , Dbj [4, с. 114], на думку Д. Меекса даним терміном позначали особливі відбірні військові частини – особисту гвардію фараона [14, р. 54–55].

Пізніше, в написах Рамсесів III – V, з'являється детермінатив [4, с. 118–119].

За правління Хатшепсут у єгипетському війську з'явилися лівійські найманці, які утворювали власні підрозділи, а командири лівійців до кінця XX династії займали високе положення і мали великий вплив.

Після перемоги Рамсеса III над «народами моря», у єгипетському війську з'явилися вихідці із вказаної групи племен (рис. 3). Зокрема, найманці із племені пелесет (філістимляни) вже бл. 1190 р. до н. е., імовірно, служили у війську фараона Рамсеса III, про що свідчать рельєфи в Медінет-Абу, які змальовують перебіг лівійської кампанії на 5-му році правління фараона [4, с. 56–58].

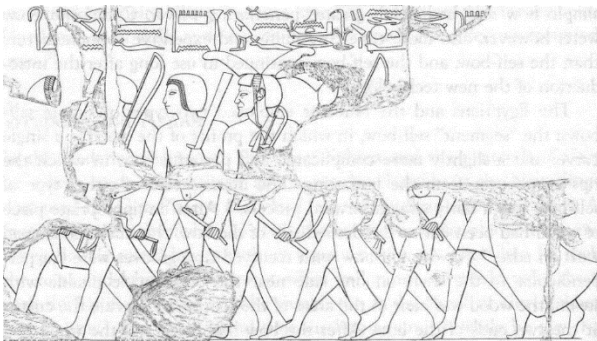

Рис. 1. Єгипетське військо Тутанхамона із воїнів-єгиптян та найманців на марші. Фрагмент рельєфу в храмі Луксору (за [9, р. 72])

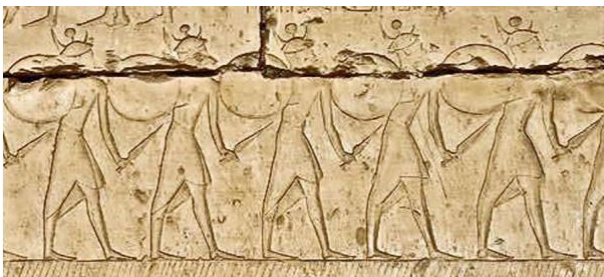

Рис. 2. Охоронці Рамсеса II – воїни-шардени в битві при Кадеші. Фрагмент рельєфу битви при Кадеші в храмі Рамсеса II в Абідосі (за [5, р. 15]).

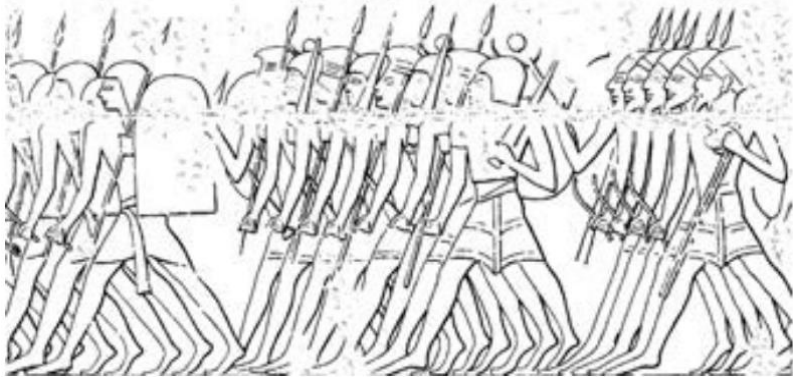

Рис. 3. Рельєф на північній зовнішній стіні в Медінет Абу, із зображенням загону із восьми воїнів в рогатих шоломах (шардени) і шоломах з пір'їнами (пелесет). Фрагмент рельєфу із зображенням виступу єгипетського війська в похід проти лівійців на 5-му році правління Рамсеса III (за [4, с. 56]).

Література:

1. Авдиев В. И. Военная история Древнего Египта . Москва: Изд-во АН СССР, 1959. 276 с.
2. Дэвид Р. Древний Египет: пер. с англ. Москва : Вече, 2008. 464 с.
3. Сафронов А. «Народы моря» и Ближний Восток: этнополитические процессы в конце XIII – начале XII в. до н. э. // Краткие сообщения Института археологии. 2009. Вып. 223. С. 31–47.
4. Сафронов А. Очерки по истории Восточного Средиземноморья в XIV–XII вв. до н. э. Москва : ИВ РАН, 2018. 176 с.
5. Abbas M. A Survey of the Military Role of the Sherden Warriors in the Egyptian Army during the Ramesside Period // *Égypte Nilotique et Méditerranéenne*. 2017. Т. 10. Р. 7–23.
6. Abbas M. R. The Maryannu in the Western Desert during the Ramesside Period // *Abgadiyat*. 2013. Issue No. 8. Р. 127–132.
7. Azeem E. The Overseers of Foreign Soldiers in Ancient Egyptian Army and their Titles // *JGUAA*. 2021. Vol. 22. Р. 220–237.
8. Cavillier G. «Shardana project» – Perspectives and Researches on the Sherden in Egypt and Mediterranean // *Syria*. 2010. No. 87. Р. 339–345.
9. Darnell J. K., Manassa C. Tutankhamun's armies: battle and conquest during ancient Egypt's late Eighteen Dynasty. Hoboken, 2007. 286 p.
10. Emanuel J. *Šrdn of the Sea: A Reassessment of the Sherden and their Role in Egyptian Society* / *Archaeological Institute of America Annual Meeting*, Philadelphia, 2012. 16 p.

11. Emanuel J. *Šrdn* of the Strongholds, *Šrdn* of the Sea: The Sherden in Egyptian Society, Reassessed / 63rd Annual Meeting of the American Research Center in Egypt, Providence, 2012. 6 p.
12. Erman A., Grapow H (Hrsg.). Wörterbuch der ägyptischen Sprache. Bd. I–V, Berlin :Akademie Verlag, 1961.
13. Liszka K. «We have come from the well of Ibhet»: Ethnogenesis of the Medjay // *Journal of Egyptian History*. 2011. Vol. 4. P. 149–171.
14. Meeks D. Les emprunts Égyptiens aux langues sémitiques durant le Nouvel Empire et la Troisième Période Intermédiaire. Les aléas du comparatisme // *Bibliotheca Orientalis*. 1997. № 54 / 1–2. P. 32–62.
15. Moran W. L. *The Amarna Letters* / Edit. and translated by William L. Moran. Baltimore : The Johns Hopkins University Press, 1992. 394 p.
16. Snowden J. «The Sherden in His Majesty's Captivity»: A Comparative Look at the Mercenaries of New Kingdom Egypt / *Rhodes College Honors History. Word Count (including citations and bibliography): 3809*. Rhodes, 2020. 134 p.
17. Steindorff G., Seele K. C. *When Egypt Ruled the East*. Chicago : University of Chicago Press, 1957. 290 p.